

Mäenpää, Sarkkila, Talala

PUNKALAITUMEN KESKUSTAAJAMAN RAKENNUSINVENTOINTI V. 2002

Kirsi Niukko

1. Inventoinnin tavoitteet ja toteutus

Punkalaitumen keskustaajamassa suoritettiin kevään ja alkukesän 2002 aikana rakennusinventointia. Inventoinnin tavoitteena oli selvittää alueen vanhojen asuin- ja liikerakennusten kulttuurihistoriallisia arvoja ja taajamakuvallista merkitystä tulevaa kaavoitustyötä varten.

Kaava-alue käsittää kokonaisuudessaan valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi määritellyn taajama-alueen, jonka alueella on sekä maisemallisesti että paikallisesti kuin maakunnallisesti ja valtakunnallisestikin arvokasta rakennuskantaa.

Inventoinnin aikana käytiin 55 kiinteistöä kolmen eri kylän alueelta. Vanhin inventoitu kiinteistö oli kirkko vuodelta 1774. Muut vanhat kohteet olivat Sipilä eli nykyisin Arosen kiinteistö, joka aiemmin toimi Kappalaisen puustellina. Sen vierastupa on 1800-luvun loppuvuosilta. Samoin Vähä – Pourun vanha päärakennus on rakennettu 1800-luvun puolivälin jälkeen. Mäenpään kylään kuuluvan Lepolan edustavassa, lähes alkuperäisessä, torppamaisessa asussaan säilytetty asuinrakennus lienee sekin 1800-luvulta.

Suurin osa inventoiduista kiinteistöistä oli rakennettu 1900-luvun alkupuolella 1920-30-lukujen aikana. Osa kiinteistöistä oli nuorempia, nuorimmat 1970-luvulta.

Kenttätyön lisäksi inventointitietoja hankittiin Varsinais-Suomen maanmittauskonttorin arkistosta sekä kirjallisuudesta. Maanmittauskonttorissa säilytetään vanhoja karttoja, joista tärkein inventoinnin yhteydessä on isojakokartta. Sen lisäksi Punkalaitumen inventoinnissa käytettiin pitäjänkarttaa vuosilta 1923-24. Tällä tavoin pystytään seuraamaan maankäytön historiaa ja selvittämään maisemakuvaan liittyviä pidemmän aikavälin muutoksia.

Tärkeitä tietoja antoivat myös kiinteistöjen asukkaat ja omistajat. Osa haastatelluista oli iäkkäitä paikkakuntalaisia, joiden ansiosta sai tietoja myös monien muiden kiinteistöjen ja alueen rakennushistoriasta. Inventointiin ja pihapiireissä kuljeskelevaan valokuvaajaan suhtauduttiin myönteisesti.

2. Punkalaitumen keskustaajaman keskeisiä asutushistoriallisia vaihteita

Punkalaitumen keskusta on vanhaa jokivarren ympäristöön kehittynyttä viljelymaisemaa. Alueen vanhimpaan maisemakuvaan kuuluivat Mäenpään, Sarkkilan sekä Talalan kylätontit ja niitä ympäröivä niityt, pellot, haat ja metsät. Talouskeskukset sijaitsivat joen pohjoispuolisella alueella, mäen kumpareilla. Peltosarat ulottuivat kylätonttien eteläpuolella jokirantaan asti ja jatkuivat joen etelärannalla. Kylätonttien pohjoispuolella sijaitsivat pienemmät pellot, niityt ja umpiaidatut alueet muodostaen pieni- ja keskisuuremman maiseman.

Kylätonttien ulkopuolelle perustettiin 1700-luvulla suoritetun isojoen aikoihin, ja jo sitä ennen, kantatiloista lohkotuista tiloista kuten Ala - Kirra ja Vähä - Pouru. Ennen Mäenpään kylätontilla sijainnut kappalaisen pappila Sipilä puolestaan sijoitettiin 1760-70-lukujen paikkeilla entiselle Katilan tilan Aittamäelle ja Katila sai kylätontilta Sipilän vanhan tontin. Kaikissa nykyisen taajama-alueen kylissä oli useita kantataloja. Niistä useimmat on puolestaan jaettu osatiloiksi, jotka on sijoittuneet lähialueille. Näin alue on jo pitkään ennen taajama-aikaa ollut varsin tiheästi asuttu.

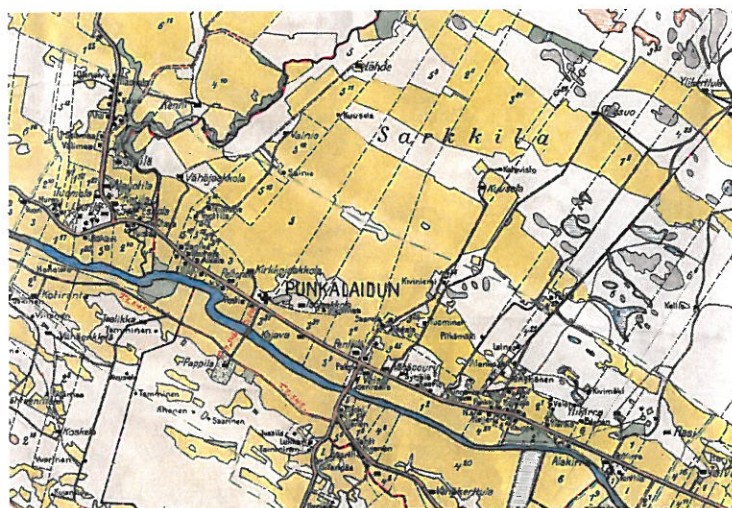
Kuva 1. Mäenpään kylän isojakokartta v. 1776. Lauttakylän – Urjalan maantien linjaus mutkittelee vanhan kylätontin keskellä. Eteläpuolella virtaa joki ja sen molemmin puolin avautuu laaja peltomaisema. Sarkajako on näkyvissä kartalla. Pohjoispuolella sijaitsevat pienet pellot, umpiaidat ja niityt.

Keskustaajama alkoi muotoutua jo 1800-luvun puolivälin jälkeen, kun ensimmäisiä kauppojen toimintaa sääteleviä lakeja alettiin perustaa. Punkalaitumen ensimmäinen kauppa perustettiin 1860-70-lukujen vaihteessa Pourulle eli nykyisen Vähä – Pourun kiinteistön vanhaan päärakennukseen.

Taajaman kehityksen kiihkein vaihe ajoittuu 1920-30-luvuille, jolloin suurin osa inventoiduista kiinteistöistäkin oli rakennettu. Pitkään taajama säilyi suurten maatilojen hallitsemana maaseutumaisena ympäristönä. Aluetta

laajennettiin vähitellen liike- ja julkisilla rakennuksilla, mm. kouluilla. 1900-luvun vaihteessa perustettiin Osuuskauppa, Osuusmeijeri ja muutamia pankkeja. 1920-luvulla rakennettiin edelleen käytössä oleva kunnantalo.

1920-luvun alussa laaditun pitäjänkartan mukaan keskusta jakautui itäiseen ja läntiseen tiheimmin asutettuun seutuun. Mäenpään kylätontin ympärille oli muodostunut tiivis asutus, jonka itäpäässä sijaitsi pieni alue torppia, mäkitupia tms, vuokratiloja. Alue on edelleen jäljellä tiiviisti rakennettuna. Vanhoista torpista on edelleen jäljellä ainakin inventoidut Mäkelä ja Lepola. Alueen keskipaikkeilla sijaitsi v. 1908 rakennettu työväentalo ja sen itäpuolella Mäenpään kylätontti.

Kuva 2. Osa Punkalaitumen pitäjänkarttaa vuodelta 1923 – 24.

Kirkon seutu oli vielä 1920-luvulla melko harvaan rakennettua . Kirkon välittömässä tuntumassa sijaitsivat vain posti, Sarkkilan kansakoulu ja Kirkko – Jaakkolan talo.

Itäpäähän oli muodostunut raittimaisesti rakennettu alue, jonka keskus sijaitsi vanhan meijerin ja Pourun kaupan seudulla.

1920-50-lukujen aikana kirkon ympäristö ja sen itäinen puoli rakennettiin tiiviimmäksi. 1900-luvun loppupuolella alueelle alkoi rakentua nykyinen liikekeskus.

Taajaman laajentuessa vanhojen kylätonttien alueet ovat säilyneet osittain ehyinä. Taajaman alueella sijaitsee varsinaisesti Mäenpää ja Sarkkila. Talalan vanha kylätontti sijaitsee taajaman ulkopuolella ja sen alueella toimii kotiseutumuseo.

3. Punkalaitumen jokilaakso - Talalan, Mäenpään ja Sarkkilan maiseman nykytila

Keskustaajaman ja sitä ympäröivän maiseman runkona on jokilaakso. Punkalaitumen joenvarren molemmin puolin levittäytyy vehmas maaseutu peltoaukeineen ja maalaistalojen pihapiireineen. Lauttakylän - Urjalantie mutkittelee taajamaan ja taajaman raskaiden risteysalueiden ja pengerrysten jälkeen vapaasti joen mutkia mukailleen.

Kuva 3. Lauttakylän –Urjalantien jokivarsimaisemaa.

Punkalaitumen keskustaajama kehittyi Punkalaitumen joen varteen, kolmen kylän alueelle, vuosisatojen aikana. Rakennukset seurailevat nauhamaisesti Urjalan –Lauttakyläntietä, tien molemmin puolin, joen pohjoisrannalla. Vanha keskusta sijoittuu edelleen kahdelle tiiviimmin asutetulle alueelle, taajaman itä- ja länsipäihin. Varsinainen liikekeskus sijaitsee kirkon itäpuolella.

Taajama alkaa suunnilleen Mäenpään Nurmen kohdalta ja päättyy varsinaisesti Maantuotteen kiinteistöön. Keskustan teiden parantamistyön yhteydessä laadituissa tiesuunnitelmissa taajaman porttialueet sijoitettiin Urjalan puolella niinkään Maantuotteen kohdalle, Huittisten puolella hieman lähemmäksi keskustaa.

Kuva 4. Vammalantien ja Lauttakylän – Urjalan välisen maantien risteys lähellä taajaman rajaa.

Kuva 5. Talalan kylään kuuluvat Ylänkö ja Maantuote taajaman itäreunalla.

Maiseman solmukohtina voidaan pitää muutamaa keskeistä aluetta. Mäenpään kylässä maisemallisesti merkittävä on vanha kylätontin seutu, joka ei kuulunut inventoitujen alueiden joukkoon. Sarkkilan kylässä keskeinen alue on kirkon seutu, jonka läheisyydessä sijaitsee myös Sarkkilan vanha kansakoulu. Talalan kylän keskusalue sijoittuu Sarkkilan ja Talalan rajalle, kunnantaloilta itään päin jatkuva vanhojen, osittain tyhjillään olevien liike- ja asuinkiinteistöjen muodostama, varsin ehyt rakennuskokonaisuus.

Kuva 6. Sarkkilan kylään kuuluva vanha Osuusmeijeri on osa Talalan ja Sarkkilan rajalla sijaitsevien kiinteistöjen muodostamaa aluekokonaisuutta, nk. "Köyhälää"

Maisemallisesti merkittävä on myös vähän taajaman ulkopuolella, vanhalla kylätontilla sijaitseva, Yli – Kirran nykyisin kotiseutumuseona toimiva talonpoikaistalon talouskeskus, jonka rakennukset ovat osittain alkuperäisillä paikoillaan. Maisemallista merkitystä lisää läheisyydessä sijaitseva Rasin talon näyttävä päärakennus. Kummatkin kiinteistöt on mainittu myös osaksi valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

Kuva 7. Rasin (ent. Rasilan) kantatalon päärakennus 1920-luvulta sekä mm. sitä ympäröivä viijelymaisema ovat valtakunnallisesti arvokasta kulttuuri-maisemaa.

Jokivarren ympäristö ja kasvillisuus sekä jokea reunustavat pellot levittäytyvät kauniin Lauttakylän - Urjalan välisen maisematien varteen, muodostaen lähes koko Huittisten ja Punkalaitumen väliseltä matkalta laajamuotoisen, vaihtelevan, avoimen maisematilan. Rakentamaton, leveä

joen rantavyöhyke muodostaa maisemallisesti keskeisen elementin keskustan alueella.

Keskustan päätie on satoja vuosia vanha Huittisten ja Urjalan välinen maantie. Vanha, mutkittileva tie on kahdesti muutettu ja levennetty 1970-90-lukujen aikana. Myös mutkia on paikoin suoristettu ja korkeuseroja madallettu. Taajaman alueella on edelleen myös vanhoja kyläteiden linjauksia osittain yleisessä ja osin yksityisessä käytössä tai käytöstä poistuneena. Niistä pisin ja yhtenäisin on alueen pohjoisreunalla, Kirkko – Jaakkolan itäpuolelta, kirkkomaan ohi, Iso – Jaakkolaan kaartava tie. Tie kulkee kuusiaidan reunustamana kujanteena Iso – Jaakkolan päärakennuksen pohjoispuolelle ja jatkuu pihapiirin ohi osittain nurmeltuneena peltotienä. Sen varrella on myös edelleen jäljellä huonokuntoista maatalon rakennuskantaa sekä vanha riukuaidan pätkä.

Kuva 8. Iso – Jaakkolan pihaan kirkon suunnalta johtava tie.

4. Inventoidut kiinteistöt

Punkalaitumen taajamassa inventoitiin 55 kiinteistöä. Kiinteistöjen pihapiireissä oli yksi tai useampia rakennuksia. Eniten rakennuksia oli vanhojen maatalojen pihapiireissä, joissa päärakennuksen lisäksi saattoi olla myös toinen päärakennus, navetta, talli, aittoja, luhti, vajoja, riihi jne. Keskimäärin rakennuksia pihapiiriä kohden oli kaksi, päärakennus sekä ulkorakennus, johon usein kuului puuvaja, sauna, puucee sekä toisinaan pieni navetta.

Kuva 9. Sanikkeen pihapiiri Sarkkilassa 1800-1900-l vaihteesta on alkuperäisessä asussaan. Päärakennuksessa toimi aikoinaan mm. leipomo, kahvila. Entisessä navetassa teurastamo. Lisäksi pihapiirissä on 1930-luvulla taksia varten rakennettu autotalli.

Inventoidut kiinteistöt olivat alkuperäiseltä luonteeltaan kantataloja, kantatiloista muodostettuja osataloja, lohkotiloja, palstatiloja sekä torppia/ mäkitupia tms. vuokratiloja. Suurin osa inventointikohteista koostui lähinnä entisistä liikekiinteistöistä, (mm. leipomo, kahvila, kellosepänliike, sekatavarakauppa, maakauppa, apteekki), jotka myöhemmin on muutettu asuinkiinteistöiksi. Lisäksi inventoitujen kiinteistöjen joukkoon kuului entinen kansallisosake-, osuus- ja säästöpankki, kaksi kansakoulua, työväentalo, suojeluskuntatalo, kirkko ja seurakuntatalo.

Kuva 10.

Tampereen kaupunginarkkitehdin Bertel Strömmerin suunnittelema Punkalaitumen seurakuntatalo rakennettiin 1950-luvulla. Sen esikuvana lienee ollut joen toisella puolella, uutta rakennusta vastapäätä sijaitseva vanha pappila 1800-luvun loppuvuosilta (kuva 11), joka ei ollut inventointikohteena.

Kuva 11.

Vanhin inventoiduista rakennuksista oli kirkko 1700-luvulta. 1800-luvulla rakennettuja rakennuksia oli muutamia, mm. Vähä – Pourun vanha päärakennus, Rauhalan päärakennuksen vanhin osa sekä Lepolan päärakennus. 1900-luvun vaihteesta oli mm. Sarkkilan yläkansakoulun ja Osuusmeijerin vanhimmat osat. 1910- ja 20-luvuilla rakennettuja rakennuksia inventointikohteista oli suurin osa, mm. tamperelaisen arkkitehtitoimiston, Eränen & Auteron suunnittelema Punkalaitumen kunnantalo.

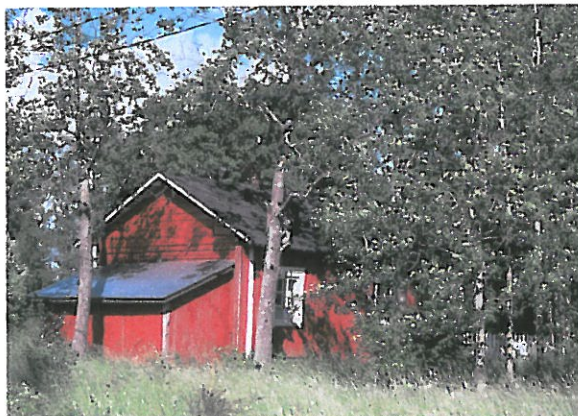
4.1. Puutarhat ja kasvillisuus

Punkalaitumen taajama on kasvillisuudeltaan monimuotoinen. Lähes jokainen inventoitu pihapiiri oli hyvin tai melko hyvin hoidettu alkuperäistä tyyliä ja kasvillisuutta kunnioittaen. Pihapiirejä oli myös rikastettu perinteisten perennoijen (kuten leimut, pionit, sipulikasvit jne.) lisäksi uusilla kasveilla ja puilla (esim. tuija) vuosikymmenten aikana. Taajaman alueella tai sen liepeillä oli myös perinnemaisematyyppistä maisemaa. Mäenpään kylätontin itäreunalla on säilynyt palanen ketoa

Ketomaisemaa vanhan navetan/tallin ympäristössä aivan keskustaajaman tuntumassa.

Luonnontilaisia pihapiirejä oli useita. Osassa niistä ei asuttu, osaa hoidettiin alkuperäiseen tyyliin sopivalla tavalla. Mm. Lepolan kiinteistö sijaitsee Mäenpään kylän torppa/ mäkitupa-alueella ja on pihapiiriä myöten hyvin säilyttänyt alkuperäisen tyylinsä. Pihapiiriin tai rakennukseen ei ole tuotu esim. mitään ylikorjattua tai muuten häiritsevää kitchiä, mikä usein on tyypillistä tämäntyyppisissä pihapiireissä.

Lepolan päärakennus lehtipuiden varjossa.

Punkalaitumen entisen meijerin pihapiiri on luonnontilainen ja nurmettunut. Pohjoisen puolella kasvaa lehtipuita, mm. vaahtera.

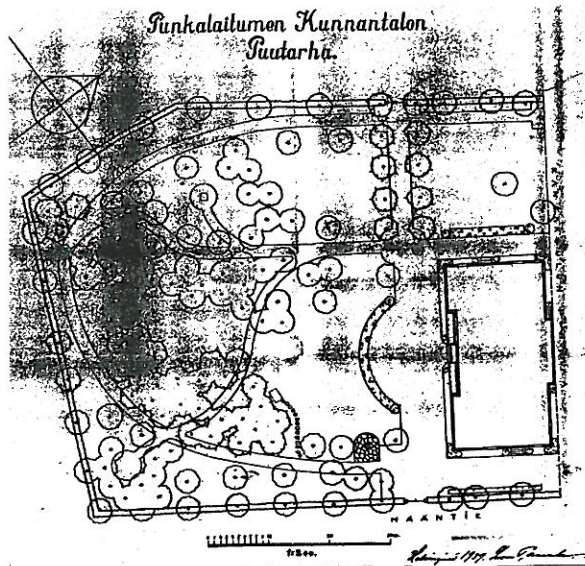
Vaikka Mäkelän päärakennus on muuttunut kauaksi alkuperäisestä, vanhaa puutarhaa on hoidettu alkuperäisyyttä vaalien. Pihapiiri on pensaineen, perennoineen ja hedelmäpuineen poikkeuksellisen kaunis.

Tyypillisessä Punkalaitumen keskustaajaman puutarhassa kasvaa koivuja, kuusia, vaahteroita sekä suuria hopeapajuja. Muutamassa pihassa kasvoi myös tuijia ja vuorimäntyjä sekä pihtakuusia. Kahdessa inventoidussa pihassa oli sireenimaja. Pihapiirit on usein rajattu pensasaidoin, mm. siperianhernepensas. Muutamassa pihapiirissä oli pieniä tammia. Vanhan osuusmeijerin laaja puutarha lienee laadittu suunnitelman pohjalta.

Toivolan eli Osuusmeijerin rakennuksia ympäröi puutarha, joka edelleen on villiintyneenä osittain jäljellä. Etupihan puolella kasvaa jalopuita, mm. lehmuksia, pihtakuusia ja vaahteroita. Pihapiiriä reunustaa tien puolelta siperianhernepensas.

Myös 1920-luvulla rakennetun kunnantalon ympäristöön laadittiin puutarhasuunnitelma. Suunnitelma tehtiin v. 1939 Helsingissä Suomen kotipuutarhaliiton toimesta. Sitä muutettiin ja laajennettiin 1960-luvulla. 1990-luvulla kunnantalon fasadinpuoleinen piha-alue muutettiin ja uudistettiin. Vanhasta puutarhasta on jäljellä enää muutamia lehtipuita kunnantalon länsipäädyn puolella.

Suomen kotipuutarhaliiton suunnittelijan L. Paavolan suunnitelma Punkalaitumen kunnantalon puutarhaksi vuodelta 1939. Puisto on vielä osittain jäljellä.

Taajaman läpi kulkeva maantie on ollut aina keskeinen keskustan maisemaa leimaava elementti. Sen ympäristössä tapahtuneet muutokset ovat herättäneet suurta kiinnostusta ja kritiikkiä. Tiemuutokset ovat myös konkreettisesti vaikuttaneet maiseman luonteeseen.

Ennen 1970-luvun suurta muutosta tie mutkitteli kapeana kirkonkylän raittina keskustan läpi. Pihapiirien kasvillisuus ja aidat reunustivat tietä sen molemmin puolin. Maisemaan kuuluivat myös hevospuomit.

Tie levennettiin 1970-luvulla. Samalla idyllinen kylätien tunnelma katosi. 1990-luvun lopulla tietä pyrittiin muuttamaan viihtyisämmäksi ja turvallisemmaksi. Viihtyisyyttä lisättiin mm. monilla istutuksilla. Katuvalaistus oli osa tienparannussuunnitelmaa.

"Köyhälän" alue idästä päin kuvattuna. Tienparannustöiden jälkeen keskustaajamaan istutettiin uudenlaista kasvillisuutta koristamaan tienvarren ilmettä. Myös katuvalaistus on moderni lisä kyläraitin varrella.

Kasvillisuus on paikoin liian rehevää. Jokivarren pohjoisen puolen kumpareinen rinne maasto ei pääse riittävän hyvin oikeuksiinsa, kun puusto ja pensaat ovat vallanneet alueet. Ne peittävät samalla kumpareille rakennetut rakennukset, kuten Vartiolan vanhan suojeluskuntatalon. Se on ennen näkynyt tielle, ja ollut näkyvä osa rakennettua maisemaa.

5. Erikseen arvotetut kiinteistöt

5.1. Arvottaminen

Kiinteistöt arvotetaan maisemallisen, historiallisen ja rakennushistoriallisen arvon perusteella. Niiden pohjalta määritellään kiinteistön kulttuurihistoriallinen arvo, joka on joko a) maisemallinen/ historiallinen b) paikallinen, c) maakunnallinen tai d) valtakunnallinen.

Inventoitujen rakennusten arvo arvioidaan alkuperäisyyden perusteella. Korkeimman arvon saa 1) alkuperäinen tai lähes alkuperäinen rakennus, Sen jälkeen tulee 2) jonkin verran muutettu ja 3) täysin muutettu.

Alkuperäiseen rakennukseen ei ole tehty näkyviä muutoksia. Sitä on kunnostettu ja pidetty yllä vanhaa tyyliä kunnioittaen. Alkuperäiset rakenteet ja sille tyypilliset piirteet (esim. ikkunat) on säilytetty. Alkuperäisessä asussaan oleva rakennus tai rakennuskokonaisuus, esim. torppa tai kantatalon talouskeskus, on useimmiten vähintään paikallisesti arvokas, mikäli se lisäksi täyttää inventoinnin ikäkriteerin (n. 60 v.) Tällöin esimerkiksi kaavoitus- ja muissa maankäytön suunnitelmissa tulee rakennukset ottaa huomioon säilyttävässä mielessä. Maakunnallisesti ja jopa valtakunnallisesti arvokkaaksi kiinteistöksi voidaan arvioida poikkeuksellisen edustava rakennuskokonaisuus. Punkalaitumen taajamassa Vähä – Pourun pihapiiri on mainittu myös Museoviraston valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen luettelossa (MV: n julkaisu 16, 1993).

Kuva 12. Vähä - Pourun pihapiiri edustaa valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

Jonkin verran muutetussa rakennuksessa on alkuperäinen tyyli vielä havaittavissa ja alkuperäisiä rakenteita on jäljellä. Tyyliä saattaa kuitenkin rikkoo myöhemmille aikakausille ja tyyliille ominaiset piirteet, esim. suuret näyteikkunat tai jäljitelmä materiaalit (esim. tiilijäljitelmäpelti) ja esim. betonoitu

sokkeli. Jonkin verran muutetun rakennuksen voi vielä ennallistaa perinnerakentamisen menetelmin, jolloin sen kulttuurihistoriallinen arvo saattaa palautua. Punkalaitumen keskustassa kunnostettiin Kodin kiinteistön päärakennus kesällä 2002.

Kuva 13. Kodin päärakennus ennen kunnostusta

Kuva 14. Ja kunnostuksen jälkeen. Näyteikkuna tilalle puusepällä teetetty kuusiruutuinen ikkuna näyttää alkuperäiseltä.

Täysin muutetussa rakennuksessa alkuperäinen tyyli on enää vaivoin havaittavissa tai rakennuksessa saattaa olla mm nk. elintasosiipi, ikkunoiden ruutujakoa on muutettu jne. Tällöin ei alkuperäisen tyylin etsiminen kunnostuksissa ole enää ajankohtaista, vaan siitä tulee helposti teennäinen jäljitelmä. Muutos voi myös olla poistettavissa. Jos alkuperäinen osa rakennuksesta on alkuperäisessä asussaan, saattaa lisäsiiven purkaminen palauttaa rakennuksen takaisin lähes alkuperäiseen asuunsa.

Kuva 15. Murulan päärakennukseen rakennettiin 1950-luvulla lisäsiipi, joka vaikutti merkittävästi rakennuksen tyyliin.

Muutettukin rakennus voi olla kerroksisuudessaan tyylikäs ja näyttävä osa rakennettua ympäristöä.

Kuva 23. Oman kiinteistön huvilamainen päärakennus
1800-1900-lukujen vaihteesta on lähinnä 1950-luvun asussa.

5.2. Arvotetut kiinteistöt

		Sarkkila	
		Sanike	P
		Kuusisto	P
		Ojanen	P
		Peltola	
		Leander	P
		Murula	P
		Tamminen	P
		Ruohola	m/h
		Kansakoulumaa	V
		Aika	P
		Kirkko-Jaakkola	P
		Koti	P
		Oma	m/h
		Kirkko	V
		Srk-talo	P
		Iso-Jaakkola	P
		Elo	
		Parannus	P
		Salome	
		Rauhala	P
		Joenranta	m/h
		Varpula	P
		Rinnemaa	m/h
		Vähä-Pouru	V
		Toivola	m/h
		Lounaisrinne	m/h
		Päivärinta	m/h
		Seurala/Vartiola	M
		Rinne	P
		Kuntala	m/h
		Kirra	m/h
		Toivola	P
Mäenpää			
Salomaa	P		
Aronen	S		
Katajamäki	m/h		
Nurmi	m/h		
Mäkelä	m/h		
Lepola	P		
Mäenpää	V		
Vesanen	P		

	Arola	m/h
	Poutala	
	Helle	P
	Kuusikko	P
Talala		
Tori	V	
Hamari	M	
Hakala	m/h	
Kotila	m/h	
Ylänkö	P	
Maantuote	P	
Alakirra	P	
Vanhatalo	P	
Tonttila	m/h	

Inventointikohteet muodostivat monipuolisen ja kerroksisen kokonaisuuden, joiden kulttuurihistorialliset arvot sijoituivat kaikkiin kategorioihin. Ilman kulttuurihistoriallista arvoa jäi muutama uudempi tai täysin muutettu kiinteistö. Valtakunnallisesti arvokkaita kiinteistöjä oli neljä, ja kohteet on mainittu jo Museoviraston julkaisussa (Kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993). Maakunnallisesti arvokkaiksi arvioitiin kaksi kohdetta. Näistä toinen arvioitiin inventointityön pohjalta. Toinen kohde eli Seuralan vanha suojeluskuntatalo on jo aiemmin mainittu Satakunnan liiton aluevarausluettelossa.

Valtakunnallisesti arvokkaista kohteista epävarmin tulevaisuus vielä joitakin vuosia sitten oli Sarkkilan vanhalla yläkansakoulun rakennuksilla, jotka oli jo suunniteltu purettaviksi. Kiinteistö onnistuttiin onneksi myymään ja koulurakennus on nykyisin kunnostettu ja edustaa alueen arvokkainta rakennuskantaa. Valitettavasti tienparannustöiden yhteydessä 1990-luvun loppuvuosina koulun ulkokuonerakennus purettiin.

Kuva 24. Sarkkilan koulun päärakennus v. 2002.

Inventoinnin yhteydessä todettiin, että myös Hamarin vanha kaupparakennus 1900-luvun alkuvuosilta on osittaisesta huonokuntoisuudestaan huolimatta sekä historiallisesti että rakennushistoriallisesti edustava ja sillä on taajamakuvallista merkitystä. Rakennus on alkuperäisessä asussaan. Se on myös osa vanhaa liikekeskusta, johon kuuluvat lisäksi mm. entinen Osuusmeijeri Toivola sekä vanha Majatalo (Kirra). Kiinteistö tulisi kunnostaa ja säilyttää osana aluekokonaisuutta.

Kuva 18. Hamarin vanha kaupparakennus sisäpihan puolelta. Lehmuksset ja muu kasvillisuus ympäröivät villiintyneinä tyhjiillään olevan kiinteistön pihapiiriä.

Paikallisesti arvokkaita kiinteistöjä oli inventointikohteista suurin osa. Niistä mainitsemisen arvoisia ovat mm. Vanha Osuuskauppa Maantuote sekä Ylängön kiinteistö taajaman itäreunalla, jonka huvilamainen päärakennus on säilytetty lähes alkuperäisenä.

Kuva 19. Ylängön päärakennus ja takana Maantuotteen entinen liikerakennus.

Paikallinen arvo annettiin myös muutamalle vanhalle liikerakennukselle, vaikka niiden jatkeeksi oli rakennettu siipi 1950-luvujen paikkeilla. Näitä olivat Helteen ja Rauhalan kiinteistöt. Niiden kadunpuoleinen julkisivu on säilyttänyt rakennushistoriallisen arvonsa, eikä muutos ole taajamakuvaa häiritsevää. Erityisen näyttävä klassistishenkisine piirteineen on Rauhalan päärakennus (ks. kansilehti).

Maisemallisen arvon saivat kiinteistöt, joihin oli tehty huomattavia muutoksia tai jotka oli täysin peruskorjattu. Alkuperäisiä piirteitä ei enää ole

paljoakaan nähtävissä. Sen sijaan rakennuksen ulkoasu on voinut myöhemmin saada jollekin muulle aikakaudelle tyypillisen ulkoasun.

6. Inventoinnin mahdollisuudet

Kulttuuriympäristön arvojen vaaliminen edellyttää ympäristöjen hyvää, systemaattista tuntemusta ja tutkimusta. Rakennusinventointia tulisi aina ohjata Museoviraston määrittelemät kriteerit ja arvot. Työn valvovana taustaryhmänä oli Punkalaitumen inventoinnissa Satakunnan museon rakennustutkimusosasto.

Tällä tavoin toteutetun inventoinnin perusteella voidaan laatia suojelumääräyksiä asema- tai yleiskaavoihin. Inventoinnin avulla voidaan kerätä myös paljon muuta paikallis- ja mikrohistoriallisesti arvokasta tietoa, jotka voidaan hyödyntää monenlaisissa tutkimustöissä.

LÄHTEET:**Kirjallisuus:**

Keski – Luopa Kari, Punkalaitumen keskustateiden parantamisen auditointi. Tielaitos 3/ 1999.
Niemelä – Anttila – Hakanen, Punkalaitumen historia 2. 1989.
Rakennettu kulttuuriympäristö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. 1993.
Satakunnan rakennusperinne. Satakunnan seutukaavaliitto 1990.
Rautamáki Maija. Maakunnallinen maisemaselvitys. Varsinais –Suomi.
Varsinais – Suomen seutukaavaliitto. Ympäristöministeriö. 1990.

Arkistolähteet:

Isojakokartta v. 1776. Varsinais – Suomen maanmittauskonttorin arkisto. Turku.
Pitäjänskartta v. 1923-24. Varsinais – Suomen maanmittauskonttorin arkisto. Turku.
Maarekisteri Punkalaitumen kunnasta. Varsinais-Suomen maanmittauskonttorin arkisto. Turku.

Valokuvat:

Kirsi Niukko, 2002.

Suullisia tietoja :

Kiinteistöjen omistajat ja paikalliset asukkaat.